

„Și numele voastre sunt pocite. Așa vă iscăliți acasă? Cine v-a dăruit cu accente și nume noi?” – afirmați și întrebați în scrisoare. Permiteți-mi să-mi repet afirmația: ceangăimea n-a învățat limba sa la școală. Cu câteva decenii în urmă au absolvit doar câteva clase, chiar și acestea exclusiv în limba română. Deoarece puțin înțelegeau din ce li se vorbea, chiar și cu acele câteva clase în majoritate au rămas analfabeți. Astfel iscălitura constituia pecetea amprentelor de degete. Numele noastre erau purtate doar în grai, nu pe hârtie. Scris, numele apărea numai la oficialități: la primărie și la parohie, unde se făcea înscriserea cu litere românești. Astfel au apărut diferențe între numele purtat în graiul oamenilor și cel consemnat în scris. Oare care este numele real, autentic? Fără îndoială acela cu care se numește cineva și în același timp cum este numit în graiul comunității. În registre au apărut situații aberante, chiar caraghioase. Numai un exemplu semnificativ: numele Gyöngyös, nume frumos și prin înțeles, în scris a fost transformat în Ghiunghiuș, devenit un nume fără nici o semnificație și chiar greu de pronunțat. Așa stăm deci cu „argumentul științific” al schimbărilor numelor românești în nume ungurești. Oare ce valoare poate avea „bibliografia” ceea ce ne oferiți? Limba îmi este aceea pe care mi-a învățat-o mama, iar numele l-am moștenit de la părinți, cel care păstrează poartă comunitatea în graiul său.

„Intoleranța nu este izvor de pace.” Este foarte adevărat. Dar ce este intoleranța? – Quid est verita? – Victima este marcată de hoțul

ucigaș drept intolerantă, când se zvârcolește, de a nu fi găuită, furată. Ar fi tolerant, când s-ar resemna liniștit și n-ar crea greutate în a fi găuită, furată cât mai ușor.

Toleranța reală în materia prezentă ar însemna să i se acorde teren de acțiune celor hărăziți cu zel, dăruire în procesul de însănătoșire, păstrare a limbii, conștiinței, identității ceangăilor, un mănunchi de națiune care trăiește în Moldova și este osândit la nefființă.

Sfântul Părinte la această toleranță se referă când penultima scrisoare de ziua internațională a păcii îndeamnă la protejarea etniilor minoritare, respectarea drepturilor individuale și colective a acestora, precum păstrarea valorilor ceea ce poartă ele. Sperăm să fie auzit și înțeles apelul Sfântului Părinte și să capete o astfel de interpretare toleranța și intoleranța.

Este departe de mine să consider că v-am dăscălit cu aceste gânduri notate. Ele nu sunt științifice, revelatoare, doar adevăruri simple, logice și după o fermă convingere a mea, adevărate. Nu le impun nimănui, dar consider că sunt demne de reflexie pentru a ajunge la adevăr, căci numai adevărul izbăvește.

**Cu deosebită stimă, respect și dragoste în Hristos,
Salamon Antal,
Coșnea, 4 mai 1991.**

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Excellenciád!

Minek utána „katolikus és becsületes” válaszadásra kért fel, bátorodom papírra vetni azon véleményemet és érzéseimet, amelyeket Excellenciádnak irányunkban tett némely vádaskodó kijelentései keltettek bennem. Tudatában vagyok a méltóságnak, tekintélynek és magas tisztségnek, amelyeket betölt az emberek és az Úristen előtt. Teljes szívemből remélem, hogy őszinteségem nem fogja bántani.

Az alap kijelentés (amely a többit előidézte) Önnek az az állítása, hogy „a csángó nyelv nem azonos a magyar nyelvvel”. Kíváncsi lennék, mire alapozza Ön annyira biztosan ezt az abszolút tagadást, amely, szerény véleményem szerint, abszurdum.

Minden nyelvet egy sajátos nyelvtani struktúra jellemez. Nagyon nagy általánosságban minden nyelvben megtalálhatók azonos szótani és mondattani elemek. Ez a tény talán azt a bibliai tételt támasztja alá, hogy a kezdet kezdetén az emberiség ugyanazt a közös nyelvet beszélte. Az a mód azonban, ahogyan egy nyelvi közösség saját szókincsével beilleszkedik a nyelvtani rendszerbe, amelyet sajátos szóalkotási és ragozási rendszer élte, határozza meg egy nyelv jellegét. Ha a csángó nyelv alapvető szókincsét, szóalkotási és ragozási rendszerét tekintjük, elmondható róla, hogy azonos a magyar nyelvvel. Hogyha továbbá azt is figyelembe vesszük, hogy a csángók nyelvüket nem az iskolában sajátították el, mivel ettől a lehetőségtől teljesen megfosztották őket, ez a tény a fentnevezett egyenlőség hitelét és megbízhatóságát igazolja.

Nemecsek atya egyik anekdotája jut az eszembe (rektor-professzor volt annak idején a teológián). Egy német büszkén jelenti ki a magyaroknak: „En tudom magyar.” „Látok.” – válaszolja a magyar, a német szavaiból átlátván a helyzetet. Egy csángó gyermek, aki nem tanulta iskolában az anyanyelvét, sohasem követ el ehhez hasonló beszédhibát. A nyelv „finomságait” – a magyar nyelv, mint minden nyelv, számos ilyen rejtett finomsággal büszkélkedhet – nem az iskolában tanulta, hanem az anyatejjel szívta magába. Íme a válaszom az Ön kijelentésére: nem az iskolában, hanem az édesanyjuktól tanulták a magyar nyelvet.

Igen, mi Moldvában nem az iskolában, hanem édesanyánktól tanultunk meg magyarul beszélni. Amit aztán közölünk egyesek az iskolában tanultak, nem a magyar nyelv maga, hanem a nemzeti önazo-

nosság tudata, az a tudat, hogy beszélünk erről a magyar nyelvről. Nem tanították nekünk külön tantárgyként, ezekre a következtetésekre a tanulás során szerzett általános ismereteink alapján jutottunk. Én, mint ezen öntudat birtokosa, igaz kötelességemnek tartom, hogy a népemben is, amellyel testben-lélekben azonosnak érzem magam, felkeltsem ezt az öntudatot.

„Apostoli, katolikus” buzgóság-e ez, vagy pedig sovén igyekezet? Döntse el Excellenciád. Az az ügyködés, hogy kiöljük egy nép nemzeti tudatát, nyelvét, apostoli, katolikus buzgóság-e, vagy pedig sovén igyekezet? Ennek eldöntését is Önre bízom.

A nemzeti önazonosság tudata a csángóknál – látszólag – nem létezik. Mondom, látszólag csak, mert a csángók magukat másnak tartották és tartják jelenleg is, mint a többség. Erkölcsükben, nyelvben és hitben is másnak. Emlékszem gyermekkoromból, hogy amikor szüleink más falvakba utaztak – például öröltetni a malomba Izvoarele vagy Călugara Mare helységekre –, figyelmeztetni szokták egymást, hogy legyenek résen, mert ott az emberek lopnak és csálnak. Nem kötöttek vegyes házasságokat. Nem adták fel a hitüket. A nyelv és hit egymást támogatják.

Egyébiránt, a csángó közösségeket a román lakosság is más szemmel nézte, tőlük különböző, más entitásnak tartotta. Majdnem mindig, lenézőleg, magyarnak nevezték. Lujzikalagorban volt többek között két testvér tanító. Alexandru Hagișeanu kiegyensúlyozott ember volt, emberségesen viszonyult mind a gyermekekhez, mind pedig a felnőtt lakossághoz. Vele ellentétben a testvére telítve volt gyűlölettel. Magyarnak, bozgomak, bongyinnának nevezte a gyermekeket. Nem értették e szavak jelentését, csupán azt fogtuk fel, hogy azért szid minket, mert magyarok vagyunk. Sok verést is kaptunk emiatt. Maguk a pedagógusok is másnak nézték ezt az etnikumot, szidalmazásra és csúfságra érdemesnek. Megtiltották, hogy magyarul beszéljünk az iskolában, a városban, sőt, még a templomban is. Ragaszkodom hozzá, hogy szóvá tegyem ezt a vonatkozást, mert Excellenciád levelének egyik részletére válaszul szolgál. Így szól a levélrészlet: „A moldvai csángókra gondolva, az Ön gondolatmenetének reflektorfényében, vígjátéki fordulat jut az ember eszébe, amikor a szereplő azt jelenti ki, hogy nem tudott róla, hogy ezidáig is prózában beszélt. A moldvai csángók is azt mondanák Önnek, hogy eddig nem tudtak

róla, hogy jogfosztottak és üldözöttek volnának.” A fenti eszmefuttatásra az én válaszem nem annyira komikus, mint amennyire fájó dologra utal: már zsenge gyermekként a körmünkkel és tenyerünkkel érzékeltük a fizikai fájdalmat, szívünkben és lelkünkben éreztük a jogfosztottság és üldözöttség gúnyját és megalázását.

Egy nyelv sajátos szókincsének anyaga az illető nyelv építőköveiként tartható számon. Mind a nyelvtani szerkezetnek, mind pedig a szókincsnek megvan a maga fejlődéstörténete. A csángók kirajzása a magyar területekről Moldvába több szakaszban zajlott le, időben jól meghatározható történelmi tények készítenek őket az emigrációra. Ez a valóság jól tetten érhető a Moldva különböző területein található csángó falvak lakóinak nyelvanyagában. Valakinek a beszédét hallván, a legkisebb tévedést kizáróan megállapítható, hogy melyik faluban él.

A nyelv fejlődését az emigráció kezdetétől csupán az anyanyelv vitalitásának belső, spontán, ösztönös ereje biztosította. Ezzel szemben Magyarországon és Erdélyben ehhez a belső, ösztönös erőhöz hozzáadódtak a nyelv tudatos fejlesztésének jó irányba ható lehetőségei. Iskolákat alapítottak, általánossá vált az anyanyelven történő oktatás. Megjelentek továbbá befolyásos egyéniségek e téren, írók, művészek, irodalmi áramlatok, viták. Mindezek a tényezők biztosították a nyelv egészséges fejlődését. Szerepük volt ugyanakkor a nyelv szókincsének gazdagításában is, szóteremtés, szóalkotás, más nyelvekből való szókölcsönzés révén. Ez a folyamat érvényesül mindazokban a nyelvekben, ahol a fejlődés útja akadálymentes, szabad. A moldvai magyar etnikumnak elszigeteltségében nélkülöznie kellett a nyelv fejlesztésének ezen tudatos tényezőit, lévén csupán a belső, spontán, ösztönös nyelvfejlődési tényezőkre utalva. Nem csoda, ha nélkülözve a védelmet és segítséget, a nyelvünk ugyanúgy beszennyeződött, mint a természet, hogy olyan helyzet állt elő – mint ahogy azt teljes joggal Ön is állítja – hogy, egyesek teljesen elveszítették az anyanyelvüket, mások meg tökéletlenül, találmokra értenek meg ezt az a magyar beszédből. A beszéd értését az is nehezíti, hogy a csángó nyelvben mindennapos szavak az irodalmi magyar nyelvet beszélők számára archaizmusokká váltak.

A csángók helyzete és nyelve ahhoz a beteg emberéhez hasonlítható, akinek sürgősen szüksége lenne egy megfelelő, hatékony gyógymódra. Az az igyekezet, hogy mentsük a menthetőt, építő jellegű cselekedet, és semmiképpen nem romboló hatású, mint ahogyan Ön valamiféle kifocamodott logikával levelében feltételezi.

Ami azokat a „nagyon egységes kéréseket illeti, hogy Erdélyben az ide települt moldvaiaknak román nyelven celebrálják a misét”, engedjék meg nekem kifejtennem azon meggyőződésemet, hogy többségükben nem őszinte belső eltökéltség, nem katolikus, apostoli buzgóság eredményei. Az a személy, aki – mondjuk – a lujzikalagori magyar nyelvet beszéli, könnyen és rövid idő alatt elsajátítja a műveltebb erdélyi magyar nyelvet. Ezt számtalan eset igazolja. Ha valaki mégis makacs, csökönyös, ezzel elsősorban a saját belső világját jellemzi. Sajnos, mindig léteztek olyan egyedek, akik sovén eszmék konkolyát hintették el az emberek lelkébe, és az egyszerű emberek körében mindig is akadtak hívek. Ez a válaszom az Ön kérdésére: „Vajon hogyan kérhettek román nyelvű misét?”

A szentségek anyanyelven történő átadása különben sem idegen az erdélyi vallásos rituáléban. Csakis az ármánykodás, az aljas eszközök azok, amelyek megosztáshoz vezetnek. A hazugság, a háttérben végzett praktikák bizalmatlanságot, gyanakvást eredményeznek. „Torz, romlott a nevetek is. Így otthon írjatok alá! Ugyanbiza kitől kaptatok

ajándékba új, ékezetekkel ellátott nevet?” – állítja és kérdezi Ön a levelében. Engedje meg Excellenciád, hogy megismételjem a kijelentést: a csángók az anyanyelvüket nem az iskolában tanulták. Néhány évtizede csupán néhány magyar osztály indult, és ezek is kivétel nélkül román nyelven tették le az abszolváló vizsgát. Mivel alig értettek valamit abból, amit tanítottak nekik, annak a néhány osztálynak a tanulói is többségükben analfabéták maradtak. Úgyhogy az aláírást náluk a papírra bökött ujjlenyomat helyettesíti. Nevük csupán szóban, nem a papíron őrződött meg. Írásban csupán a hivatalosságok okmányaiban rögzítették: a községházán és a parókián, ahol pedig a nevüket román helyesírással és betűkkel írták át. Innen a különbség az emberek élőbeszédében megőrzött és a leírt név között. Vajon a kettő közül melyik az igazi, autentikus? Minden kétséget kizáróan az, ahogyan valaki megnevezi saját magát, és ahogyan megnevezik őt a falutársak. A különböző anyakönyvekben téves, elírt, gyakran nevetéses nevek jelennek meg. Egyetlen jellegzetes példát hadd hozzak fel: a szép és érthető Gyöngyös nevet írásban Ghiunghiu névre változtatták, ezáltal nemcsak érthetlenné, hanem szinte kiejthetlenné is tették.

Így állunk tehát azzal a „tudományos bizonyítással”, amely a román neveknek magyar nevekké történt átváltoztatását hivatott leleplezni. Vakon az Ön által javasolt „bibliográfiának” mennyi a tudományos hitele? Az az én nyelvem, amelyre édesanyám tanított, a nevemet pedig a szüleimtől örököltém, ahogy a közösségem is megnevez engem.

„Az intolerancia nem lehet a békesség forrása.” Való igaz! De vajon mi az intolerancia? Quid est verita? Az áldozatot a gyilkos rabló intoleránsnak bélyegezheti, amikor az vergődik, hánykolódik, hogy ne lehessen megragadni a torkát, hogy ne tudják kifosztani. Akkor lenne toleráns a rabló szemében, hogyha lemondana az ellenállásról, és nem tanúsítana ellenállást, hogy minél könnyebben torkon ragadják.

Az igazi toleranciát az jelentené az elmondottakkal kapcsolatban, ha cselekvési teret biztosítanának azoknak, akik a csángók nyelve, önazonosságtudata megőrzése, jobbítása ügyében buzgólkodnak, egy maroknyi nép sorsa érdekében, amely Moldvában él, és amelyet nemlétre kárhoztattak.

A pápa Öszentsége erre a toleranciára hivatkozott a béke nemzetközi napján kibocsátott utolsó előtti levelében, a kisebbségben élő etnikumok védelmére, egyéni és közösségi jogaik tiszteletben tartására, valamint az általuk képviselt értékek megőrzésére szólítva fel. Csupán remélni tudjuk, hogy Öszentsége felhívása meghallgatásra és megértésre talál, a toleranciát és intoleranciát pedig ebben a szellemben fogják értelmezni az emberek.

Távol áll tőlem az az igyekezet, hogy e pár sorommal kioktassam Önt. Nem tartottam igényt tudományos, korszakalkotó igazságok kimondására. Egyszerű, kis, logikus igazságocskák ezek csupán, de meggyőződésem szerint, megállják a helyüket. Nem akarom ezeket bebeszélni senkinek, de azt hiszem, méltók arra, hogy elgondolkozzunk rajtuk, hogy általuk eljuthassunk nagyobb igazságokig. Mert csupán az igazságnak van esélye a győzelemre.

Kiváló tisztelettel, a krisztusi szeretet jegyében,

Salamon Antal.

Kóstelek, 1991. május. 4.

(Fordította: Bartha György)

